

einde te weten te komen, wat dan wel als delict, als crimen, wordt beschouwd. Alleen is hier de strafrechtelijke basis voor het criminologisch onderzoek wel heel zwak, want, mr. Heemskerk wees er op in de XXIVste Interparlementaire Conferentie, de verklaring, dat de oorlog een misdrijf is, moge ten volle juist zijn, in meer dan één zin, zij is niet juist in strafrechtelijken zin, en aan de aangehaalde uitspraak van het Protocol mag strafrechtelijke beteekenis niet worden toegekend. Het Protocol heeft niet het oogmerk gehad een internationaal strafrecht en een internationale strafrechtspraak in het leven te roepen. Overigens is het Protocol ook niet in werking getreden.

Van meer belang zou het kunnen zijn in een onderzoek te treden van een paar andere bepalingen, die wel kracht van wet hebben, de artikelen 10 en 16 van het grondverdrag van den Volkenbond. In deze bepalingen worden rechtsgevolgen verbonden aan feiten, die zeker in aanmerking kunnen komen bij de omschrijving van het delict van den aanvalsoorlog. Artikel 10 spreekt van „agression extérieure” en artikel 16 vangt aan met de woorden: „Si un Membre de la Société recourt à la guerre”. Over de vraag wat „agression extérieure” is en wat onder „recours à la guerre” is te verstaan, bestaat een geheele literatuur. Het zou veel te ver voeren in bijzonderheden in te gaan op de talrijke vragen, welke in die literatuur behandeld worden. Slechts op twee punten vestig ik de aandacht.

In de eerste plaats is het ver van gemakkelijk, wanneer vijandelijkheden zijn uitgebroken, te beslissen, wie van de strijdende partijen de aanvaller is en wie alleen tot zelfverdediging de wapenen heeft opgenomen, zich door de omstandigheden genoodzaakt heeft gezien tot recourse to war in self defense, gelijk Kellogg het noemt. Zelfs de commissie door de Conferentie van Parijs ingesteld ter zake van de verantwoordelijkheid voor den wereldoorlog wijst in haar verslag er op, dat een onderzoek naar de vraag, wie den oorlog heeft veroorzaakt, zal het volledig zijn, zich moet uitstrekken over gebeurtenissen, die gedurende een reeks van jaren in verschillende staten van Europa plaats vonden en een aantal moeilijke en ingewikkelde vraagstukken zal doen rijzen, die beter kunnen worden nagespeurd door geschiedkundigen en staatslieden dan bij een rechtbank voor vergrijpen tegen het oorlogsrecht. In dit verband is opgemerkt, dat de geschiedkundigen het nog niet eens zijn over de vraag wie den dertigjarigen oorlog heeft begonnen. Men kan wel